

УДК 21:316.3

**ЛОКАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ
МИТРОПОЛИТА ДИМИТРІЯ (ТУПТАЛА)
ТА ЇЇ ВЕЛИКЕ ЗНАЧЕННЯ**

**LOCAL ACTIVITY OF MYTROPOLITAN
DYMYTRII (TUPTALO) AND ITS GREAT
SIGNIFICANCE**

Грех В. І.,

кандидат наук із богослів'я, кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри богослів'я та філософії, Львівська православна богословська академія (Львів, Україна), e-mail: V.Hrekh@i.ua

Hrekh V. I.,

candidate of theological sciences, candidate of geographical sciences, docent, chairperson of theology and philosophy, Lviv Orthodox Theological Academy (Lviv, Ukraine), e-mail: V.Hrekh@i.ua

Святий Димитрій (Туптало) був не лише глибоко віруючою і високоосвіченою людиною, видатним церковним ієрархом, але й талановитим агіографом, письменником, драматургом, педагогом, музикантом, художником і перекладачем. У житті йому також не раз довелося подорожувати і переїжджати, як по Україні, так і за її межами. І кожне із цих місць залишало відбиток у його досвіді, діяльності, творчих доробках. Водночас багатогранність особистості святиителя, його непохитна віра, аскетичне побожне життя та неймовірно прекрасні проповіді залишали глибокий слід у душах віруючих, впливали на їхнє життя у кожній місцевості, де жив і творив святий Димитрій.

У статті розкривається синергія цього взаємовпливу різних місцевостей перебування святиителя Димитрія (Туптала) та його багатогранної особистості, що зокрема знаходить своє відображення в його драматичних творах.

Ключові слова: святиитель Димитрій, митрополит, н'еса, релігійний драматичний твір, християнська любов, проповідь, драма, молитва, жінки-мироносиці, Церква, святий.

Saint Dymytrii (Tuptalo) was not only a deeply religious and highly educated person, a prominent church hierarch, but also a talented hagiographer, a writer, a dramatist, an educationist, a musician, an artist and a translator. He had to travel and relocate plenty of times in his life within Ukraine, as well as beyond its territories. Every of the places marked his experience, activity, art works. At the same time the omnitude of the Enlightener's personality, his unbending faith, his abstentious religious life and incredibly beautiful sermons carved a deep trace in souls of believers, influenced their lives in every place saint Dymytrii lived and worked.

The article highlights the synergy of the co-influence of different locations saint Dymytrii (Tuptalo) stayed and his versatile personality, that in its turn reflects in his plays.

Keywords: saint Dymytrii, Mytropolitan, play religious dramaturgic work, Christian charity, sermon, drama, prayer, Myrrbearers, Church, saint.

Святиитель Димитрій трудився у багатьох місцях, його локальна діяльність є дуже різноманітною, і його праця – надзвичайно вагомою. Де б святий Димитрій не трудився, усюди відчувається його відданість найріднішому для нього місцю – містечку Макарову.

У різні періоди його життя різною мірою переважає та чи інша діяльність святого, проте завжди у центрі їх стоїть молитва, у всіх місцях його перебування, а також любов до ближнього. Святиитель навчає нас бути уважними до чужої біди, допомагати людині, коли вона у скорботі. Ось молитва, складена святиелем Димитрієм:

«Боже, Отче Господи нашого Ісуса Христа, Отець щедрот і Бог всякої втіхи, що втішає нас у всякій скорботі нашій! Утіш цього чоловіка, створеного руками Твоїми, умудреного Твоею премудрістю, звеличеного десницею Твоею, прославленого

Твоїм милосердям, а нині – відвіданого Отцівським Твоїм покаранням, короткочасними скорботами! – Ти жалісно караєш тих, кого любиш, і милуєш щедро, і дивишся на їхні сльози! І так, покаравши його, помилуй і втамуй його печаль; перетвори скорботу на веселість і радістю розчини печаль його: покажи на ньому милість Твою, дивний у радах Своїх Владико, недосяжний у долях, Господи, і благословенний в ділах Твоїх на віки, амінь», і ще: «Тому втішайте один одного і повчайте один одного, як ви і робите» (1 Сол. 5, 11), – а тому і ти ступай і старайся потішити словом того, за кого зараз приніс молитву до Бога» [19, с. 3–4].

До святиителя Димитрія Ростовського є молитва, що починається словами: «О всеблагий святителю Димитріє Ростовський, великий угоднику Христовий, Золотоустий, почуй нас, грішних, що молимося до тебе, і принеси молитву нашу до Милостивого і Людинолюбного Бога, перед Яким ти нині в радості святих і з чинами ангельськими перебуваєш» [15, с. 81]. Святиитель дуже перейнявся святими жінками-мироносицями і для нього було важливим розкрити глибше цю тему, і в цьому проявлялася і його локальна діяльність. Він близько прийняв до серця слова про те, що Господи Ісуса Христа не було в гробі, а ще що їх питали, чому вони шукають живого між мертвими. Він думає над тим, що якщо Його немає тут, тоді де Він? І святиитель зрозумів, що Він є всюди, скрізь є Христос, тому що Бог всюди є і все наповняє, Христос локально перебуває всюди [5].

О нові страждальці! Молю вас і благаю, не знемагайте в терпінні, але дякуйте Христу своєму; а Він у вас є, і буде, і залишиться. Амінь» [5, с. 246].

У них святиитель відображає важливість цих слів, які наповнені божественною дією, масштабністю життєвої ситуаційної сценічності. У словах «Дивна Мати дивного Бога» він пояснює, що Мати Божа дивна від початку і до кінця. Дивна в зачатті, бо була зачата за Ангельським благовістям, від неплідних чистих і святих родичів, народжена чисто і свято. Перед нашими очима проходить ця свята дія, що відображає всі Божественні дії Божої сцени, Божого світу, створеного нашим Творцем, Богом одним по суті і в Тройці Святій, для нашого найпрекраснішого сприйняття Божої величі нашим серцем і душею. «О дивне чудо», – ці слова святий Димитрій промовляє у своїй проповіді, де говорить про Матір Божу як про джерело життя, яке кладеться до гробу, але і ліствиця до неба підіймається. Слова «Смерть ліствиці» розуміється святиелем у такій аналогії: як ліствиця має два кінці, так і смерть, якою закінчується тимчасове життя, другим кінцем має початок вічного життя. Мати Божа заснула в земному житті і прокинулася у вічному. Такий словесно-особовий стиль використання опису, пояснення на його початку, дає можливість засвоєння читачам віруючим виховувати і формувати в собі високу християнську мораль і акумулювати її у свою духовність [3].

Велика локальність святиителя Димитрія відчувається у любові до своїх батьків, яких він дуже любив, як добрий, слухняний син, адже коли шостого грудня 1703 року помер його батько Сава, то Димитрій послав у Київ до Кирилівського

монастиря родинну ікону Пресвятої Богородиці, щоб вона перебувала над тлінними останками батьків як родинна ікона Тупталів, яка й тепер там перебуває, у притворі Кирилівської Церкви [11; 12].

У православному світі і для православних християн святий митрополит Димитрій Ростовський був і далі залишається великим прикладом святого, аскетичного, добровільно вбогого життя, який у собі поєднував стільки талантів, знань та вмінь (таблиця 1).

Таблиця 1

**Сфери наукової діяльності
святителя Димитрія [20]**

№ п/п	Таланти, знання та вміння святителя
1	Агіограф.
2	Проповідник.
3	Митрополит.
4	Літописець.
5	Перекладач.
6	Письменник.
7	Поет.
8	Драматург.
9	Музикант.
10	Художник.
11	Педагог.
12	Особистість глибокого історичного значення.

У цьому переліку знаходимо його локальність, у якій він перебував, у якій трудився і все виконував з великою чистотою і порядністю, і піддавався їй, адже так вдумливо підходив до свого великого таланту.

Упродовж свого життя, святий Димитрій Ростовський побував у багатьох місцях, що мали для святителя свій вплив, і де б не перебував святий, трудився локально, і з великою відданістю виконував свої обов'язки, а головне – прославляючи ім'я Господнє. Нижче подана хронологія локального перебування святителя Димитрія, митрополита Ростовського, де він творив свої невмирущі праці, у тому числі і драматичні церковні твори: Макарів, Київ, Канів, Новодвір, Вільно, Слуцьк, Грозов, Старожище, Старчиці, Березна, Багурин, Чернігів, М'янин, Максаків, Рудня, Москва, Скит, Глухів, Новгородок–Сіверський, Ростов.

Святителя Димитрія, митрополита Ростовського, благоговійно почитали на Русі і в інших країнах, оскільки він був надзвичайним прикладом вміння суміщати чернечий послух, богослужбове, літературне і будь-яке інше починання, яке було наповнене Духом Святим і прославило його ім'я навіки [20]. Його любили і називали найкращими, найтеплішими і найціннішими словами (таблиця 2).

Таблиця 2

**Слова, якими православні люди називали
митрополита Димитрія Ростовського [20]**

№ п/п	Назви митрополита
1	Пастир добрий.
2	Цівниця духовна.
3	Зірка, що всю країну вченнями і чудесами осяяла.
4	Райська гілка України.
5	Світло світу і сіль землі.
6	Святий Димитрій, святий.

Після його представлення, що сталося 28 жовтня 1709 року, у нього не знайшли ніякого майна, а тільки книги та рукописи [6]. Такий стиль життя і таке виявлення після його представлення свідчить, що тільки такій людині притаманні настільки неймовірний талант і можливість підкорення вершини творчого письменницького хисту – драматичних творів, а тут ще й церковних. Є навіть свідчення, що при написанні «Житій святих», збираючи описи житій, святий Димитрій Ростовський удостоївся видіння святих, і вони допомагали йому корегувати текст написаного. Очевидно він отримував допомогу святих і в написанні своїх релігійних церковних драматичних творів, які йшли паралельно з його поетичним талантом [22].

Багато його віршів були призначені для співу, так звані церковні канти або псалми, які називають особливим жанром духовної пісенної творчості. Зміст монографії про святителя Димитрія, що була видана в Москві 1849 року, стверджує, що, за переданням, Ростовського Яківського монастиря перу святителя належать сім кантів на честь Спасителя і один – на честь Пресвятої Богородиці: «Ісусе мой прелюбезний, серджу сладосте», «Похвалу принесу сладкому Ісусу», «Надежду мою в Бозі полагаю», «Ти мой Бог, Ісусе, Ти моя радосте», «Превзидох міру, о мой вічний Боже», «Христе мой, Боже, Ісусе сладчайший», «Воплю к Богу в біді моеї», «Мати милосерда! Ти есиограда». З духовними піснеспівами святий був усе своє життя, і навіть у час смерті, адже перед своїм упокоєнням святий Димитрій Туптало покликав співців і просив, щоб вони проспівали йому канти, які він сам написав. Слухаючи духовні пісні та щиро молячись, святий угодник Божий проводив свої останні години земного життя.

Він любив церковне мистецтво, церковний спів, він був людиною духовного таланту, а тому з такою любов'ю писав церковні драми, які є великим скарбом нашої Церкви. В останню свою ніч тут, на землі, Димитрій Ростовський щиро й уклінно подякував своєму келійнику за вірне служіння та бережливе ставлення до творів, які той переписував, а також за дбайливе ставлення до його драматичних церковних творів, які в наш час є безцінним скарбом, особливо у вихованні і формуванні християнської моралі віруючих, які через них зростали у високій духовності, вірності Богові та своїм ближнім. Келійник був вражений до сліз через глибоке смирення святителя Димитрія, що сказав свої щирі слова: «Чи тобі, отче, кланяться переді мною?» Потім Святий Димитрій зачинив двері своєї кімнати, став на молитву і так колінопреклоненим, із молитвою на устах, відійшов до Бога. Справді, якщо прагнути достойного завершення свого життя, то тільки просити Бога не про інше, як про таку смерть. Господь прославив свого угодника через його достойне земне життя, а також удостоїв святого Димитрія блаженної кончини і великого шанування, від усієї повноти Церкви [17].

Під час похорону спочилого святителя в труну поклали чернетки його творів, яких було дуже

багато, але гріб був вогкий, і коли року 1752 гріб вийняли і все ретельно оглянули, то рукописи були зотлілі. Не тільки самі чернетки поклали в труну, але й багато ненадрукованого, адже, на думку митрополита Іларіона (Огієнка), пішло зі святителем у могилу й зотліло... І далі він писав, що сам святитель Димитрій як обранець Божий не зітлів [7; 11].

Відрадно і приємно, що святителя, який писав церковні драматичні твори, причислено до лику святих, що відбулося 22 квітня 1757 року. У день знайдення його мощей йому встановлено святкування.

Тема Успіння Пресвятої Богородиці неодноразово прослідковується у творчості святителя Димитрія Ростовського, а також прекрасні слова його про нашу улюблену Царицю неба і землі: «Міцна, Владичиця наша: оскільки є Царицею всього видимого і невидимого творіння, що володіє верхнім і долішнім створінням, і всі стихії покораються їй, і небо, і земля, повітря і море слухають її, і всі противні духи, страхом одержимі, тремтять, боячись імені її святого, бачачи Матір Божу. І ще б мене хто спитав: що у піднебесній сильне, і більше всього найміцніше? Відповів би: немає нікого міцнішого і найсильнішого на землі і на небі (після Господа Бога нашого Ісуса Христа), як Пречиста Владичиця наша Богородиця Приснодіва Марія. Сильна на землі: Та бо зітре голову невидимого змія, Та попра пекельну силу, Тою воздвижуться перемоги, Тою низпадають вороги, і ще в Старому Завіті величчю перетворення велику силу в людях явила. Сильна на небі: Бога бо міцного і сильного молитвами Своїми зв'язує, Його ж інколи на землі зв'язує пеленами» [18]. Які це прекрасні, локальні слова, дійсно великого митрополита.

Яка возвеличена і прекрасна Пресвята Преположенна Богородиця святого митрополита Димитрія Ростовського. Тільки великий і щирий талант міг писати такі чудесні слова, а таким і був святитель Димитрій, і ці великі, благословенні і правдиві слова повторив, але ще з більшою силою, у своїх драмах церковного характеру: «Успенська драма» і «Маруся».

У різних своїх творах святитель Димитрій виступає як великий творець і все більше тут проявляється його велика святість, його надзвичайна людяність, благородність його натури, висока духовність і щира християнська любов. Так писати, як святий пише у статті: «Плач на погребіння Христове», могла тільки людина великого таланту любові, віри і великого щастя, любові Божої. Так міг писати тільки великий церковний драматург, бо це є монументальний монолог великого таланту, проявленого у п'єсах: «Куди грядеш, несимий, найсолодший Ісусе! Куди грядеш від нас, надіє і прибіжище наше! Куди заходиш від очей наших, світе наш! Як пізнаєш захід свій, незаходиме Сонце!

Станьте носящі Того, Хто тримає весь світ долонею! Станьте носящі Того, Хто поніс гріховний тягар всього роду людського! Станьте

носящі Того, ради Кого зупинилося сонце і місяць на протязі своїм, коли побачили Його на хресті» [7, с. 70]. А як глибоко западає в душу побожного християнина наступний монолог, що переходить у святе спілкування із Богом: «Перед очима моїми бачу Бога мого, ранами Своїми, ніби вустами, що до мене говорить: «Я полюбив тебе, полюби і ти Мене. Нічого іншого від тебе не вимагаю; тільки любові, любові твоєї шукаю. Я ради тебе народився; ради тебе від юності був у праці; ради тебе голодував, відчував спрагу, постив, ради тебе постраждав, оцту і жовчі покуштував; ради тебе розп'явся, прийняв ці рани і помер. За все це Я нічого не бажаю отримати від тебе, тільки щоб любив Мене!» – возлюблю Тебе Господи, кріпосте моя! Господь утвердження мое і прибіжище мое!» [7, с. 72].

Святитель проявляв себе також як художник, малюючи ікони, ілюстрації до своїх творів, що відзначаються чіткістю, виразністю зображень, наданою видимою святістю [23, с. 14]. Святитель Димитрій дбав про виховання своїх пастирів, а також не менше і про мирян, що проявлялося в його численних посланнях, повчаннях, віршах, п'єсах та інших творах, і вони були проникнуті любов'ю та мудрістю, і тому, коли знаходимо книги з порадами, книгами із влучними словами, мимоволі згадується творчість великого церковного письменника [9].

У передмові до книги архієпископа Луки: «Я полюбив страждання...» написані дуже правдиві слова про святителя Димитрія Ростовського: «Останнім часом, на жаль, публікується безліч різної псевдодуховної літератури. Зокрема, оповідання про подвижників, в основі яких лежать деякі факти з життя людей дійсно святих. Однак, ці факти часто спотворюються або є недостовірними. Цілком зрозуміло, що життя кожної чимось знаменитої людини обростає легендами й вимислами. Тому святитель Димитрій Ростовський про свої Четьї–Мінеї писав: «Щоб не збрехав я на святого» [13, с. 5]. Великий митрополит робив усе красиво, любив усе красиве, шукав красиве у багатьох сферах своєї діяльності, подавав добрий приклад для майбутніх поколінь, як жити для людей, творити для людей, а він творив цю красу – церковну драматургію. «У пошуках краси, чи знайшов я її? Справді, нелегке питання і не легко відповісти на нього. Бо краса – це не просто так звана об'єктивна реальність, але й суб'єктивна діяльність. І тут головне – це відношення між ними. Навіть друге у цій парі важливіше. Красу потрібно бачити, чути і відчувати. Ще суттєвіше – творити красиве, а навіть з умінням відтворювати його. Креативність – це першою чергою творіння не лише нового, але й красивого. І у кожній людині вже від народження воно закладено у генах» [21, с. 290]. Великий географ, професор, а також і великий мистець Олег Шаблій писав ці слова про себе, але ці слова стосуються і всіх творчих людей, а також і великого церковного драматурга святого Димитрія (Туптала) і його локальної діяльності.

Багато дослідників пишуть про долю українську, про Православну Церкву, яка повинна була стати національною українською церквою, і що вона

мала всі шанси для того, адже була під щедрою опікою гетьманів і козацької старшини. Але так не сталося. У цьому обвинувачувалося українське духовенство, у тому числі і Дмитро Туптало, Іван Максимович, Симон Обдорський і багато інших, але водночас їм і співчували, бо неможливо було цього уникнути [8].

Українська Церква мала культурний вплив на Московську державу та велику позитивну роль у розвитку духовності, ще на початковому етапі, які проводили наші святителі. І у цей період у місіонерській та освітній царині потрудилися відомі архіпастирі, серед яких читаємо і ім'я митрополита Ростовського і Ярославського святителя Дмитрія Туптало (1651–1709) [10, с. 9–18], у цьому була його важлива локальна діяльність.

Українець за походженням, чернець, він перший склав повну збірку «Життя всіх святих». Це була його найбільша локальна діяльність. У християнському світі його книга уже впродовж трьохсот років найбільш видавана і улюблена після Євангелія. Головним завданням своєї роботи вважав відображення тільки істини, що виражалося у його словах, своєрідному девізі його праці: «Щоб не збрехав я на святого». Йому неодноразово являлися святі і допомагали в укладанні житій. Проживши святе життя, він став українським Золотоустом [2]. У творі святителя Дмитрія, митрополита Ростовського, «Діаруш грішного ієромонаха Дмитрія, постриженника Кирилівського монастиря», а також біографічних та інших даних, дана його локальна діяльність, що приносила великі угодні Богу плоди [4].

Недавно писали жителі Макарова про те, що в Україні ім'я нашого видатного земляка, творча спадщина якого могла б скласти 30 томів по 600 – 700 сторінок кожний, сьогодні мало кому відоме. Так склалося, що впродовж трьох століть Туптало штучно перетворили на повністю російського діяча, першого російського святителя синодального періоду. Його твори зазнали нещадної російської цензури [16]. А справедливо було б, щоб не тільки святитель Дмитрій, митрополит Ростовський, а можливо і митрополит всієї землі української, отримав велику шану і почесні в усій українській землі, де йому були присвячені багаточисленні заходи; та й саме місто Макарів було піднесене на вищий рівень, як таке, що дало світові такого видатного церковного діяча, і про нього були писані дорогі книги, як і про інші достойні міста [14].

Не повним буде розуміння повноти життєвих ситуацій святителя Дмитрія Ростовського без наведення життя і діяльності Івана Мазепи. Гетьман Іван Мазепа – сучасник святителя Дмитрія Ростовського, що згадується у книзі Шляпкіна, поряд з іншими гетьманами України [22]. Автор наводить історичні дані про те, що, будучи гетьманом, Іван Мазепа побудував багато церков, адже і мати його була монахиною, а згодом – також ігуменею Печерського Вознесенського монастиря, і жила в Батурині, гетьманській резиденції. По церквах українських розсіяні багаточисленні вклади Мазепи.

Благодать Божа була завжди на святителі, особливо коли стосувалося побудови храмів, про що він дуже турбувався. 23 квітня 1686 року, за указом старших, Дмитрій їздив у Глухів і закликав там кам'яну церкву Успіння Богородиці.

Висновки. Праця святителя Дмитрія розповсюджувалася на багато місць, де він перебував, і через те його локальна діяльність є дуже різноманітною, а його праця дуже вагомим. Де б не трудився святий Дмитрій, усюди відчутна його відданість найріднішого йому, найпершому для нього місця – містечка Макарова. Локальною діяльністю святителя була молитва, що допомагає усім, у якій святитель навчає всіх бути уважними до чужої біди, допомагати людині, коли вона у скорботі.

Для православних християн і православного світу святий митрополит Дмитрій Ростовський був і далі залишається великим прикладом святого, аскетичного, добровільно вбогого життя, який у собі поєднував стільки талантів, знань та вмінь.

У цьому науковому дослідженні наведена таблиця, у якій перелічуються сфери наукової діяльності святителя Дмитрія, і в цьому переліку знаходимо його локальність, в якій він перебував, в якій трудився, і все виконував з великою чистотою і порядністю, і піддався їй, адже так вдумливо підходив до свого великого таланту.

З огляду на його стиль життя можна сказати, що тільки йому одному в той час була притаманна така насичена локальна діяльність, де б він не перебував, адже зразу після прибуття на нове місце святитель відразу починав плідно працювати, і тільки така людина могла володіти цим неймовірним талантом, що сягнув вершини творчого письменницького хисту, у тому числі і в написанні драматичних творів, зокрема церковних.

Крім того, є багато свідчень про те, що при написанні «Житій святих» святитель Дмитрій Ростовський, збираючи описи житій, удостоївся видіння святих, і вони допомагали йому корегувати текст написаного. Велику допомогу від святих святий Дмитрій, очевидно, отримував і при написанні своїх релігійних церковних драматичних творів, які йшли паралельно з його поетичним талантом. Його локальна діяльність поширювалася і на багато його віршів, які були призначені для співу, – так звані церковні канти або псалми, які складають особливий жанр духовної пісенної творчості.

Святитель Дмитрій проявляв себе також як художник, а саме – малював ікони, ілюстрації до своїх творів, що відзначалися яскравою чіткістю, виразністю зображень, і святістю, яку святитель надавав своєю відданою чесною локальною працею. Святитель Дмитрій надзвичайно дбав про виховання своїх пастирів, і не менше – про мирян, що проявлялося в його численних посланнях, повчаннях, віршах, п'єсах та інших творах, які були проникнуті любов'ю.

Найбільша локальна діяльність була відображена у повній збірці «Життя всіх святих», яка ось уже впродовж трьохсот років найбільш видавана

і улюблена після Євангелія, і це стало можливим через те, що святий. головним завданням своєї роботи вважав відображення тільки істини, що виражалося у його словах, своєрідному девізі його праці: «Щоб не збрехав я на святого». Святителю часто являлися святі, що допомагали в укладанні життєв. Проживши святе життя, він став українським Золотоустом. У творі святителя Дмитрія, митрополита Ростовського, «Діаруш грішного ієромонаха Дмитрія, постриженника Кирилівського монастиря», а також біографічних та інших даних, кожна з його локальних видів діяльності приносила великі достойні плоди.

Жителі Макарова недавно ще писали про те, що в Україні ім'я нашого видатного земляка, творча спадщина якого могла б скласти 30 томів по 600 – 700 сторінок кожний, сьогодні, на жаль, мало відоме. Можливо і митрополит всієї землі української отримав велику шану і пошесті в усій українській землі, де йому були присвячені багаточисленні заходи; та й саме місто Макарів було піднесене на вищий рівень, як таке, що дало світові такого видатного церковного діяча, і про нього були писані дорогі книги, як і про інші достойні міста.

Не повним буде розуміння повноти життєвих ситуацій святителя Дмитрія Ростовського без наведення життєв. і діяльності Івана Мазепи. Гетьман Іван Мазепа – сучасник святителя Дмитрія Ростовського, що згадується в книзі Шляпкіна, поряд з іншими гетьманами України.

Де б не перебував святий Дмитрій, де б не починав своє служіння, завжди і повсюди виконував ретельно свої локальні обов'язки, і кожного дня працював, писав свої благословенні твори, дбав про свою локальну працю, що відображала кілька напрямів, як у просторовому, так і часовому напрямках.

Святий Дмитрій Ростовський впродовж свого життя, побував у багатьох місцях, що робили для святителя свій вплив, але і сам святий мав чималий вплив на кожну із цих місцевостей. Де б не перебував святий, він завжди плідно трудився локально, і з великою відданістю виконував свої обов'язки, а головне – прославляючи ім'я Господне.

Список використаних джерел

1. 'Біблія. Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту', 2004, Переклад Патріарха Філарета (Денисенка), Київ: Видавництво Київської Патріархії, 1415 с.
2. bogoslov.kharkov.ua/news/2170 (дата звертання 23 квітня).
3. Грех, Володимир, митр. прот., 2015. 'Пресвята Владичиця наша Богородиця у земному житті', *Церковні дзвони. Українська Православна Церква Київський Патріархат*, №1–2 (149–150), с.26–30.
4. <http://bratstvoviv.orthodoxy.ru/dymytrij.html>. (дата звертання 23 квітня).
5. Дмитрій Ростовський, митрополит, 1912. 'Слово в неделю св. жен мироносиц', В книге: *Избранные проповеди святых отцов Церкви и современных проповедников*. В двух частях. Составил преподаватель Донской Духовной Семинарии Платон Дударев. Второе издание, исправленное и дополненное, С.–Пб.: *Издание И. Л. Тузова. Гостинный двор*, 45, 718 с.
6. Дмитрій Ростовський, митрополит, 1989. 'Рождественская драма или Ростовское действо', В двух действиях, с прологом

и эпилогом. Музыкально–сценическая реконструкция Евгения Левашева, М.: *«Советский композитор»*, 280 с.

7. Дмитрій, митрополит Ростовський, святий, 1998. 'Плач на погребение Христова', *Праздников пратник, торжество из торжеств. Пасхальный сборник*. Совместное издание храма Ильи Пророка (г. Кострома) и редакции газеты «Воскресная школа», Кострома, с.70–72.

8. Дорошенко, Дмитро, 1940. 'Православна Церква в минулому й сучасному житті українського народу', Берлін, 72 с.

9. Дочинець, Мирослав, 2013. 'Многі літа. Благі літа', *Видавництво «Карпатська вежа»*, Мукачево, 144 с.

10. Епіфаній (Думенко), архієпископ, 2013. 'Хрещення Київської Русі–України та виникнення і розвиток церковно–освітніх закладів Православної Церкви', *Из Києва по всій Русі: Збірник матеріалів наукової богословсько–історичної конференції, присвяченої 1025–літтю Хрещення Київської Русі–України*, під ред. архієп. Переяслав–Хмельницького і Бориспільського Епіфанія (Думенка) та прот. Віталія Клоса, К.: *Київська православна богословська академія*, 496 с.

11. Лларіон (Іван Огієнко), митрополит, 2002. 'Святий Дмитрій Туптало', *Православний вісник*, К.: *Видання Української Православної Церкви Київського Патріархату*, №9–10, с.29–36.

12. Лаврентій, архімандрит, 2015. 'Подвижник духу Христового, «Голос Православ'я»', К.: *Українська Православна Церква Київського Патріархату*, №05 (413), 8 с.

13. Лука, архієпископ (професор Войно–Ясенецький), 2007. 'Я полюбив страждання...', Глибока: *Православне видавництво «Благодатний вогонь»*, 172 с.

14. 'Львів: Природа навколо нас [текст]', 2016, [М. М. Назарук, А. М. Галушка, Н. В. Партика, Ю. В. Зінко, Б. В. Сенчина, І. Б. Койнова, М. С. Крет]; за заг. ред. М. М. Назарука, Львів: *Коло*, 208 с.

15. 'Молитви до святих на всяку життєву потребу до якого святителя і коли слід молитися', 2006, *Парафія св. мц. Віри, Надії, Любові та їх матері Софії УПЦ КП*, Рівне, 180 с.

16. 'Нариси з історії Макарівського району: до 15–ї річниці Незалежності України', 2006, Н. В. Ащенко, С. В. Букет, Д. С. Нетреба та ін.; Упоряд. С. Букет, К.: *Логос*, 416 с.

17. Огієнко, П., 1993. 'Українська Церква', *Нариси з історії Української православної церкви. У двох томах*. Томи перший і другий, К.: *Видавництво «Україна»*, 284 с.

18. 'Сказания о земной жизни Пресвятой Богородицы'. З викладом пророчеств і прообразованій, относящихся к ней, учения Церкви о ней, чудес и чудотворных иконья, на основании Священного Писания, свидетельств св. Отцев и церковных преданий. Издание восьмое, исправленное и дополненное, Москва. Типо–Литографія И. Ефимова. Большая Якиманка, собств. домъ. 1904. Отъ Московскаго Духовно–Цензурнаго Комитета печатать дозволяется. Москва. 20 Октября 1903 года. Цензоръ Протоіерей Іоаннъ Петропавловскій. Издание Русскаго на Афоні Пантелеимонова монастыря, 384 с.

19. 'Утишение человеку в скорби, беде и гонении из починений свт. Дмитрия, митрополита Ростовского', 1996, Перевидання з оригіналу, надрукованого в друкарні Київсько–Печерської Лаври в 1898 році. *Видано Свято–Юрійською громадою УПЦ КП*, Київ, 25 с.

20. cheloveknauka.com/.../ (дата звертання 23 квітня).

21. Шаблій, О., 2015. 'У пошуках краси: тривоги і розради – In search of beauty: disquiets and enjoyments: монографія', Львів: *ЛНУ імені І. Франка*, 302 с. + вкл. кол.

22. Шляпкин, ИА., 1891. 'Св. Дмитрій Ростовский и его время (1651–1709 г.)', С.–Петербург: *Типография и Хромотография А. Траншель*, Стременная №12, 106 с.

23. 'Якою мовою молилася давня Україна: Правила української транслітерації церковнослов'янських текстів', 2011, Упорядкування, текст Ганна Куземська, Видання парафії св. Арх. Михаїла, Київ (Пирогів), К.: *КЖД «Софія»*, 60 с., 90 іл.

References

1. 'Biblija. Knygy Svjashhennogo Pysannja Starogo ta Novogo Zavitu (Bible. Old and New Testament Scripture Books)', 2004, Pereklad Patriarha Filareta (Denysenka), Kyi`v: *Vydavnytvo Kyi`vs`koi` Patriarhii*, 1415 s.

2. bogoslov.kharkov.ua/news/2170 (data zvertannja 23 kvitnja).
3. Greh, Volodymyr, myt. prot., 2015. 'Presvjata Vladychyca nasha Bogorodyca u zemnomu zhytti (Blessed Virgin Mary is our Mother of God in earthly life)', *Cerkovni dzvony. Ukrai'ns'ka Pravoslavna Cerkva Kyi'vs'kyj Patriarhat*, №1–2 (149–150), s.26–30.
4. <http://bratstvoviv.orthodoxy.ru/dymytrij.html>. (data zvertannja 23 kvitnja).
5. Dimitrij Rostovs'kij, mitropolit, 1912. 'Slovo v nedelju sv. zhen mironosic (Word a week over. myrrh-bearing women)', V knige: *Izbrannye propovedi svjatyh otcov Cerkvi i sovremennyh propovednikov*. V dveh chastjah. Sostavil prepodavatel' Donskoj Duhovnoj Seminarii Platon Dudarev. Vtoroe izdanie, ispravlennoe i dopolnennoe, S.–Pb.: *Izdanie I. L. Tuzova. Gostinyj dvor*, 45, 718 s.
6. Dimitrij Rostovskij, mitropolit, 1989. 'Rozhdestvenskaja drama ili Rostovskoe dejstvo (Christmas drama or Rostov action)', V dveh dejstvijah, s prologom i jepilogom. Muzykal'no-scenicheskaja rekonstrukcija Evgenija Levasheva, M.: «Sovetskij kompozitor», 280 s.
7. Dimitrij, mitropolit Rostovs'kij, svjatelj, 1998. 'Plach na pogrebenie Hristovo (Crying for the burial of Christ)', *Prazdnikov praznik, torzhestvo iz torzhestv. Pashal'nyj sbornik*. Sovmestnoe izdanie hrama Il'i Proroka (g. Kostroma) i redakcii gazety «Voskresnaja shkola», Kostroma, s.70–72.
8. Doroshenko, Dmytro, 1940. 'Pravoslavna Cerkva v mynulomu j suchasnomu zhytti ukrai'ns'kogo narodu (The Orthodox Church in the past and in the modern life of the Ukrainian people)', Berlin, 72 s.
9. Dochyneć, Myroslav, 2013. 'Mnogii' lita. Blagii' lita (Lots of summer. Goodness of the summer)', *Vydavnyctvo «Karpats'ka vezha»*, Mukachevo, 144 s.
10. Epifanij (Dumenko), arhijepyskop, 2013. 'Hreshhennja Kyi'vs'koi' Rusy–Ukrai'ny ta vynykennja i rozvytok cerkovno-osvitnih zakladiv Pravoslavnoi (Baptism of Kyiv Rus–Ukraine and the emergence and development of church-educational institutions of the Orthodox Church)' Cerkvy', *Iz Kyjeva po vsij Rusi: Zbirnyk materialiv naukovoi' bogoslovs'ko-istoryčnoi' konferencii, prysvjachenoi' 1025–littju Hreshhennja Kyi'vs'koi' Rusy–Ukrai'ny*, pid red. arhijep. Perejaslav–Hmel'nyč'kogo i Boryspil's'kogo Epifanija (Dumenka) ta prot. Vitalija Klosa, K.: *Kyi'vs'ka pravoslavna bogoslovs'ka akademija*, 496 s.
11. Ilarion (Ivan Ogijenko), mytropolyt, 2002. 'Svjatyj Dymytrij Tuptalo (St. Demetrius Tuptalo)', *Pravoslavnyj visnyk*, K.: *Vydannja Ukrai'ns'koi' Pravoslavnoi' Cerkvy Kyi'vs'kogo Patriarhatu*, №9–10, s.29–36.
12. Lavrentij, arhimandryt, 2015. 'Podvyzhyk duhu Hrystovogo, «Golos Pravoslav'ja» (Ascetic to the Spirit of Christ, «Voice of Orthodoxy）」, K.: *Ukrai'ns'ka Pravoslavna Cerkva Kyi'vs'kogo Patriarhatu*, №05 (413), 8 s.
13. Luka, arhijepyskop (profesor Vojno–Jasenec'kyj), 2007. 'Ja poljubyv strazhdannja... (I fell in love with suffering...)', *Glyboka: Pravoslavne vydavnyctvo «Blagodatnyj vagon」*, 172 s.
14. L'viv: Pryroda navkolo nas [tekst] (Lviv: Nature around us [text]), 2016, [M. M. Nazaruk, A. M. Galushka, N. V. Partyka, Ju. V. Zin'ko, B. V. Senchyna, I. B. Kojnova, M. Je. Kret]; za zag. red. M. M. Nazaruka, L'viv: *Kolo*, 208 s.
15. 'Molytvy do svjatyh na vsjaku zhyttjevu potrebu do jakogo svjatytelja i koly slid molytysja (Prayers to the saints on every vital need for a saint and when to pray)', 2006, *Parafija sv. mcc. Viry, Nadii', Ljubovi ta i'h materi Sofii' UPC KP*, Rivne, 180 s.
16. 'Narysy z istorii' Makarivs'kogo rajonu: do 15–i' richnicy Nezalezhnosti Ukrai'ny (Essays on the history of Makariv district: to the 15th anniversary of Independence of Ukraine)', 2006, N. V. Ashhenko, Je. V. Buket, D. S. Ntreba ta in.; Uporjad. Je. Buket, K.: *Logos*, 416 s.
17. Ogijenko, II., 1993. 'Ukrai'ns'ka Cerkva (Ukrainian Church)', *Narysy z istorii' Ukrai'ns'koi' pravoslavnoi' cerkvy*. U dvoch tomah. Tomy pershyj i drugyj, K.: *Vydavnyctvo «Ukrai'na»*, 284 s.
18. 'Skazaniya o zemnoj zhizni Presvjatoj Bogorodicy (Tales of the earthly life of the Blessed Virgin Mary)'. Z vikladom prorochestv' i proobrazovaniy, odnosjashihhsja k nej, uchenija Cerkvi o nej, chudes' i chudotvornyh ikon'eja, na osnovanii Svjashhennago Pisanija, svidetel'stv' sv. Otcev' i cerkovnyh' predanij. Izdanie vos'moe, ispravlennoe i dopolnennoe, Moskva. Tipo–Litografija I. Efimova. Bol'shaja Jakimanka, sobstv. dom'.
1904. Ot' Moskovskago Duhovno–Cenzurnago Komiteta pechatat' dozvoljaetsja. Moskva. 20 Oktjabrja 1903 goda. Cenzor' Protoierej Ioann' Petropavlovskij. Izdanie Russkago na Afoni Panteleimonova monastyrja, 384 s.
19. 'Utishenie cheloveku v skorbi, bede i gonienii iz pochinenij svt. Dimitrija, mitropolita Rostovs'kogo (Consolation to a person in grief, trouble and persecution from the writings of St. Dmitri, Metropolitan of Rostov)', 1996, Perevydannja z oryiginalu, nadrukovanogo v drukarni Kyi'vs'ko–Pechers'koi' Lavry v 1898 roci. Vydano Svjato–Jurii'vs'koju gromadoju UPC KP, Kyi'v, 25 s.
20. cheloveknauka.com/.../ (data zvertannja 23 kvitnja).
21. Shabl'ij, O., 2015. 'U poshukah krasoty: tryvogy i rozrady – In search of beauty: disquiets and enjoyments: monografija (In search of beauty: anxieties and solace – In search of beauty: disquiets and enjoyments: monograph)', L'viv: *LNU imeni I. Franka*, 302 s. + vkl. kol.
22. Shljapkin, IA., 1891. 'Sv. Dimitrij Rostovskij i ego vremja (1651–1709 g.) (St. Demetrius of Rostov and His Time (1651–1709))', S.–Peterburg: *Tipografija i Hromolitografija A. Transhel'*, Stremennaja №12, 106 s.
23. 'Jakomu movoju molylasja davnja Ukrai'na: Pravyla ukrai'ns'koi' transliteracii' cerkovnoslov'jans'kyh tekstiv (What language did ancient Ukraine pray: the rules of Ukrainian transliteration of Church Slavonic texts)', 2011, Uporjadkuvannja, tekst Ganna Kuzems'ka, Vydannja parafii' Sv. Arh. Myhai'la, Kyi'v (Pyrogiv), K.: *KZhD «Sofija»*, 60 s., 90 il.

* * *